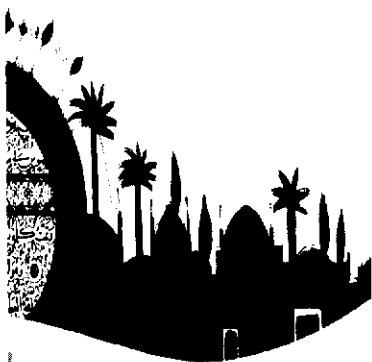

آشنایی با و اماکن نواحی جغرافیای قرآن

زهرا
رضایی

شهر اَرَم

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

«أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادِ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ»

ترجمه: آیا ندیده‌ای که پروردگار تو با قوم عاد و با شهر ارم که ستون‌ها داشت چه کرد؟^(۱)

معانی لغوی: «ارم»، جدعاد یا شهر ایشان یا بوستان شداد، «ارم» نشانه‌ای ساخته شده از سنگ که بر بلندی‌ها بنا کنند، جمع آن (آرام) و آن سنگ را هم (ارم) گویند.^(۲)

تفسیر: «مفسران در معنی ارم اختلاف نظر دارند. عکرمه و ابوسعید المقبری گفته‌اند که: «نام دمشق است» محمد بن کعب گفته: «اسکندریه است». مجاهد گفته است: «أمتی است از اُمتهای گذشته» قتاده گفته: «قبیله‌ای است از قوم عاد» محمد بن اسحاق می‌گوید: ارم جد قوم عاد است او عاد بن عوص بن ارم بن سام بن نوح (ع) بوده است.» در معنی ذات العمد نیز اختلاف کردند، بعضی گفتند: «طائفة القوة والشدة والسلافة».

و برای آن ذات العمد خوانند، که ایشان بدوی و چادر نشین بودند، مراد به عمد ستون‌ها باشد. کلبی گوید: «ارم نام بزرگترین پدر ایشان باشد و برای آن ذات العمد خوانده‌اند زیرا بناهای محکم و بلند با ستونهای استوار بنا کردند.»^(۳)

«کوشک‌های عظیم ساخته و عمرهای دراز داشتند و آن کوشک‌هایی که از گل ساخته بودند به اندازه عمر ایشان نبود و خانه‌هایشان خراب شد، و ایشان هنوز زنده بودند پس در میان کوه سنگ بریدند و خانه‌ها ساختند، و دارای قامت‌های بلند بودند.»^(۴)

«ارم ذات العمد شهریست که شداد بن عاد آن را بنا کرده و شداد و شدید پسران عاد بودند و سرزمین و بلاد را به قهر بستند و شدید نیز هلاک شد و شداد بر همه زمین مالک شد و دعوی خدایی کرد و باغی بنا کرد و ارم نام نهاد یعنی (بهشت)».^(۵)

... علامه طباطبائی می‌نویسد: «در زمان نزول این آیات اثری از آن باقی نمانده، آثارشان همه از بین رفته بود. هیچ دسترسی بر جزئیات تاریخ آنها نمانده است. به نظر می‌رسد که قوم عاد طایفه‌ای از قوم نوح بوده و در احقاف زندگی می‌کرده‌اند.

«مفسرین و مورخین اسم مکان بودن آن را تایید می‌کنند، و شاید ارم همان آرام باشد که تورات او را یکی از فرزندان یا نوادگان سام بن نوح شمرده است.

هاکس در قاموس کتاب مقدس می‌نویسد: «آرام را مملکتی در نزدیکی شام گرفته، عبرانیان این اسم را برای تمام املاکی که در شمال فلسطین واقع بود. استعمال می‌کردند. از شرق به دجله و از شمال نیز به سلسله کوه‌های توروس امتداد می‌یابد. در این صورت برالجزیره که عبرانیان آن را «ارام نهرین»، یعنی دشت ارم می‌گفتند، شامل می‌شد. آرام نهرین شامل زمین حاصلخیزی است که در میانه فرات و دجله واقع و به بین النهرین نامیده شده است. ثمود نیز ۲۵ بار در آیات قرآن ذکر شده»^(۷)

از مجموع آیات راجع به آنها معلوم می‌شود که ثمود قومی بت‌پرست و کافر و سرکش و مفسده جو بودند و در میان وادی و کوهستان و صخره‌ها و خانه‌های سنگی زندگی می‌کردند، معروفترین پیامبرشان صالح، با معجزه (ناقه) شتر بود که آن را پی کردند و غذایی بر آنها نازل شد و نابودشان کرد، نوع عذاب آنها را قرآن صاعقه، صیحه و طاغیه تعبیر کرده است.

○ موقعیت جغرافیایی

درباره «ارم ذات العمد»: از کعب الاحبار نقل کرده‌اند: «عاد بن عوص بن ارم بن سام بن نوح با فرزندان و همراهان خود راه افتاد و در احقاف میان عمان و حضرموت یمن جا گرفت، اینان در زمین پراکنده شدند و مردم بسیار از ایشان پدید آمد، از جمله «جیرون بن سعد بن عاد» در محل دمشق سکنی گزید و آن شهر را بنا نهاد و ستون‌های سنگ سپید و مرمر بیاورد و بنای شهر را استوار ساخت و آن را «ارم ذات العمد» نامید، هم اکنون به سال (۳۳۲ هـ) این محل در دمشق یکی از بازارهایی است، که نزدیک مسجد جامع واقع است و بنام «جیرون» معروف است.^(۸)

یاقوت می‌نویسد: «ارم بین حضر موت و صنعاء از بناهای شداد بن عاد جبّار، و چون شنید

که خداوند برای بهشتیان قصرهایی از طلا و نقره می‌سازد و زیر مسکن‌های آنها نهرها جاری است تصمیم گرفت شهری بسازد که در زمین احداث کند.^(۹)

مستوفی می‌گوید: «دمشق از اقلیم چهارم است، ارم بن سام بن نوح (ع) بر آن زمین باغی بساخت آن را در باغ ارم خواندند. سپس شداد بن عاد بر آن موضوع عمارت فراوان افزود چنانکه بهشت و جهنم ساخت، آن را «ارم ذات العماد» گفتند، پس تارخ و آذر (پدر ابراهیم) در آن حدود، شهر دمشق بساختند و بعد از خرابی «اسکندر بن داراب» تجدید عمارتش کرد و بعد از آن بنی‌امیه بر آن عمارت فراوان افزودند.»^(۱۰)

«مفسران در تفسیر سوره (الفجر)، لفظ ارم را نام شهری دانسته‌اند که به داشتن ستون‌ها معروف بوده است و شداد دستور داد شهر ارم را در بیابان عدن بنیان نهند و مدت سیصد سال بنای آن شهر دوام یافت، و شداد خود نیز نهصد سال عمر کرد، و شهر بسیار بزرگ بود و کاخ‌هایی از زر داشت و در آن انواع درختان و جویبارهای روان بود، چون ساختمان شهر پایان پذیرفت، شداد با همه مردم کشور خود به سوی آن شهر شتافت و هنوز تا آن یک شبانه روز فاصله داشت که ناگهان خدای از آسمان صیحه‌ای برانگیخت و همه مردم هلاک شدند. طبری، و زمخشری و دیگر مفسران این حکایت را نقل کرده‌اند.»^(۱۱)

محل نبطی عرم که در ۲۵ میلی شرق عقبه است و اخیراً درباره آن تحقیقاتی انجام شده همان ارم است، در آنجا «پترا» در دل سنگ‌ها عرصه‌ای وسیع و صاف به چشم می‌خورد که در طبقات سنگی آن بیشتر رنگ‌های قوس قزح را می‌توان دید، در قاموس کتاب مقدس و تاریخ عرب در شکل «پترا» که رسم شده است، ستون‌های بلند سنگی این شهر نمودار است که خود مفسر «ارم ذات العماد» است.^(۱۲)

از مجموع مطالب کتب جغرافیایی چنین نتیجه می‌گیریم:

واژه ارم ۱ - نام قبیله‌یی بوده است ۲ - نام شهری بوده ۳ - لقب عاد بود. دارای خانه‌ای سترگ و بلند بودند، مردمی بسیار بلند و نیرومند بودند، شداد با صرف هزینه گزاف و با بکار بردن زر و سیم و سنگ‌های گرانبها در ساختمان و درو پیکر آن شهر، آن را به گونه‌ای بسیار زیبا و پرشکوه ساخته بود. «عمارت قوم عاد و ثمود با جواهرات گرانبها تزیین شده بود و این

خود نشان تمدن عالی و ریشه‌داری می‌باشد، از قرآن مجید، این اندازه بدست می‌آید که بنای ارم در آن روزگار بی‌نظیر بوده است، اما بهشتی و شهری با آن طمطراق، افسانه‌ای بیش نیست». (۱۳)

بعضی می‌گویند آن شهر دمشق است بنابراین که قوم عاد آنرا متصرف شده بودند، قوم ثمود نیز برای خانه‌سازی و شهرسازی دل کوه‌ها در (وادی القری) می‌شکافتند و سنگ‌ها را می‌بریدند « وَ ثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ » (۱۴)

ارم بنایی یا بهشتی که یکی از بزرگان و فرمانروایان قوم عاد موسوم به شداد بنا کرد و مصدق این معنی کلام، قرآن است که خداوند تبارک و تعالی فرمود: (ارم ذات العماد) (۱۵)(۱۶)

• منابع و مصادر

- ۱- قرآن کریم / ۸۹ / سورة الفجر آیات ۶ و ۷
- ۲- مفردات راغب جلد ۱/ ص ۴۹- محقق (لسان التنزیل) ص ۱۹
- ۳- تفسیر رازی جلد ۱۲ ص ۷۷
- ۴- تفسیر میدی جلد ۱۰ ص ۴۸۱
- ۵- تفسیر صافی- فیض کاشانی جلد ۶ ص ۳۰۴
- ۶- تفسیر المیزان- علامه طباطبائی جلد ۲۰ ص ۶۵۷
- ۷- تفسیر پرتوی از قرآن- آیت الله طالقانی- جزء سی‌ام صفحات ۵۴ تا ۵۷
- ۸- مروج الذهب (مسعودی) جلد ۱ ص ۴۹۱
- ۹- یاقوت جلد ۱ ص ۱۵۷
- ۱۰- تاریخ حمدالله مستوفی ص ۲۴۹
- ۱۱- مقدمه (ابن خلدون) ص ۲۰۱
- ۱۲- تاریخ عرب اثر حتنی ص ۸۹ تا ۹۱
- ۱۳- تاریخ جرجی زیدان جلد ۱ ص ۹
- ۱۴- قرآن کریم- ۸۹- سورة الفجر آیه ۹
- ۱۵- قرآن کریم ۸۹- سورة الفجر آیه ۷
- ۱۶- این مقاله نگاهی تاریخی و جغرافیایی به موضوع (ارم) دارد.

